

*Muzeul de Antichități din Iași: de la primele inițiative la înființare (1897-1916)**

VASILICA ASANDEI

Cuvinte cheie: muzeu, patrimoniu, arheologie, expoziție

Scopul studiului de față este acela de a analiza, într-o manieră sistematică, modul în care a luat naștere Muzeul de Antichități al Universității din Iași. Deschiderea pentru public a actualului Muzeu al Universității „Alexandru Ioan Cuza”, pe data de 1 decembrie 2011, constituie un bun prilej pentru rememorarea evenimentelor petrecute în intervalul 1897-1916, mai ales că pot fi stabilite anumite analogii între cele două inițiative, expresie a continuității preocupărilor de care au dat dovadă profesorii primei universități românești moderne, dincolo de transformările, adesea radicale, pe care le-a suferit instituția. Deși nu are pretenția de exhaustivitate, acest demers își propune să aducă în discuție atât informațiile deja cunoscute, cât și o serie de surse inedite, fără a fi pierdute din vedere cele mai recente contribuții asupra temei. Principalele repere ale analizei vor fi reprezentate de inițiativele și eforturile profesorilor Catedrei de Arheologie și Antichități din cadrul Facultății de Filozofie și Litere, care s-au concretizat în diverse cereri și memorii adresate autorităților în vederea înființării unui Muzeu de Antichități.

Cele dintâi inițiative sunt legate de personalitatea lui Teohari Antonescu. Arheologul s-a născut la București, pe data de 1 septembrie 1866 și a copilărit la Giurgiu¹, după care și-a făcut studiile secundare și cele universitare la București, unde i-au fost mentori Al. Odobescu și Titu Maiorescu. După ce și-a făcut instrucția în țară a fost recomandat de Al. Odobescu pentru o bursă, completându-și pregătirea la Berlin, Dresda și Hiedelberg, apoi la Paris, Londra și Viena. Cât timp s-a aflat în străinătate și-a concentrat atenția, cu deosebire, asupra studierii diverselor opere de artă. Acesta este și motivul prezenței sale la

* Prezenta cercetare s-a derulat în cadrul proiectului UEFISCDI „Asociații și societăți studențești la Universitatea din Iași în perioada modernă (1860-1918)”, cod PN-II-RU-TE-2011-3-0165.

¹ Muzeul din Giurgiu îi poartă astăzi numele lui Teohari Antonescu (Ionel Maftei, *Personalități ieșene*, vol. I, Iași, 1972, p. 41).

Atena, unde a audiat cursurile lui Dörpffeld, și la Delfi și a participat la cursurile arheologului Th. Homolle². Din perspectiva posterității, Nicolae Iorga redă un portret sugestiv al tânărului studios, care „a fost din generația noastră, a studenților care mergeam în străinătate acum douăzeci de ani cu mai puțină ambiție strălucitoare și rece, sigură de mecanismul ei, decât alte generații. Am studiat la aceleași universități, am cunoscut în aceleași împrejurări arta și viața modernă, am locuit sub același acoperământ. Și, cu toate că, în această strânsă colegialitate, n-am fost prieteni, cu dânsul se duce ceva din tinerețea mea, și plâng și pentru dânsa când îmi amintesc cu adâncă părere de rău pe acest tovarăș de studii din anii tineri”³. Amintindu-și de colegul cu care locuia în „hotelul mobilat din fața Sorbonei”, Nicolae Iorga l-a caracterizat lapidar în memoriile sale ca un „bucureștean de Giurgiu, plin de mândria unei teze despre Cabiri și a laudelor lui Al. Odobescu, Teohari Antonescu, mititel și slab, cu ochelari savanți”⁴.

În 1894 Teohari Antonescu s-a întors în țară și a fost numit profesor de greacă la Liceul „Sf. Sava” din București, ilustrând această poziție doar timp de două luni, deoarece a devenit conferențiar la Universitatea din Iași⁵. La 1 noiembrie 1896 a fost numit profesor, cu titlul provizoriu, la Catedra de Arheologie și Antichități, pentru ca în 1899 să fie confirmat profesor titular, alături de Al. Philippide și Petre P. Negulescu, prin Înaltul Decret nr. 366, emis de către Regele Carol I⁶. După 1893, a colaborat cu articole de specialitate la diverse reviste, îndeosebi la *Convorbiri literare*⁷, în al cărei comitet de redacție a fost cooptat. Volumul *Lumi uitate* (1901) cuprinde o colecție de studii literare și arheologice, cu privire la Dacia, care au deschis un nou drum în această materie, fiind apreciate și de arheologi străini, iar studiul *Monumentul de la Adamclisi* (1905) înfățișează un important capitol din trecutul poporului român. În anii următori a mai lăsat posterității câteva lucrări precum *Cetatea Sarmizegetusa*

² Em. Diaconescu, „Teohari Antonescu – înaintaș al muzeografiei românești”, în *Cercetări Istorice*, I, 1970, p. 20; Ionel Maftai, *op. cit.*, p. 41.

³ N. Iorga, *Oameni cari au fost*, vol. I, Editura pentru literatură, București, 1967, p. 260-261.

⁴ Idem, *Orizonturile mele. O viață de om așa cum a fost*, vol. II, București, 1981, p. 7.

⁵ Teohari Antonescu a devenit titularul catedrei abia în 1895, după dispariția tragică a lui Al. Odobescu; el a fost un adevărat pionier în materie de arheologie la Iași, format împreună cu cei mai de seamă învățați, din a doua generație a societății *Junimea* (N. Iorga, *op. cit.*, 1967, p. 260).

⁶ Mihail Vasilescu, „L' histoire ancienne et archeologie à l' Université de Iași (1884-1948)”, în *Studia Antiqua et Archaeologica*, III-IV, 1996-1997, p. 126; Ovidiu Boldur, *Arheologia și istoria antică la Universitatea din Iași (până la sfârșitul celui de-al doilea Război Mondial)*, 2007, teză de doctorat, Facultatea de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, p. 46.

⁷ Comitetul de redacție al revistei *Convorbiri Literare*, în 1893 era compus din: T. Antonescu, Al. Brătescu-Voinești, Mihail Dragomirescu, D. Evolceanu, I. G. Filoru, P. P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru, I. A. Rădulescu-Pogoneanu, F. Robin (N. Iorga, *op. cit.*, 1981, p. 241).

reconstruită (1906) și *Columna lui Traian, studiată din punct de vedere arheologic, geografic și artistic* (1910), în care și-a exprimat sintetic opiniile privind înrâurirea romană asupra spațiului de la Dunărea de Jos⁸.

Întrucât l-a avut ca model pe Al. Odobescu, Teohari Antonescu a încercat să-și îmbunătățească prelegerile ținute în fața studenților prin aplicații practice, la fel cum făcea și mentorul său, care a întemeiat muzeul, lăsat uitării după moartea acestuia⁹. Primul titular al Catedrei de Arheologie și Antichități și-a prezentat cursurile într-o manieră originală, astfel încât, prima dată, studenții de la Facultatea de Litere și Filozofie aveau ocazia de a vedea și analiza planșe și diapozitive cu reprezentări ale realizărilor civilizației antice din Egipt, Mesopotamia, Siria, Palestina, Asiria, Grecia și Roma, dar și a celei medievale. El depășea barierele domeniului său de studiu, atât de conservator în epocă, pentru că nu se mulțumea să susțină doar cursurile de antichități greco-romane și orientale, ci vorbea și despre preistoria națională¹⁰.

Teohari Antonescu și-a arătat preocuparea pentru muzee încă din timpul călătoriilor întreprinse în străinătate, unde admira îndelung operele de artă. La Dresda s-a oprit la secția de „artă plastică veche”, considerând că acest muzeu era cel mai frumos și bine orânduit, dintre toate cele pe care le văzuse în Europa. A rămas impresionat îndeosebi că secția de sculptură, cu unele exemplare strălucite din arta greacă, era organizată științific pe epoci și școli¹¹. La Muzeul din Viena a admirat operele lui Rafael, Murillo, Rubens, însă fiind un adept al artei clasice nu l-au interesat lucrările artiștilor din școala germană și cea austriacă modernă. În casa lui Titu Maiorescu, unde era deseori invitat, Teohari Antonescu admira miniaturile după Venus din Milo, Hermes a lui Praxitele și

⁸ Ionel Maftעי, *op. cit.*, p. 42.

⁹ „Era vorba de colecția de reproduceri în ghips după principalele opere ale sculpturii antice. Instalate la început în localul *Școalei normale superioare* ele au trecut apoi într-una dintre sălile de jos ale Ateneului unde făcea Odobescu cursul său. Colecția a fost dată uitării odată cu dispariția lui”. Tzigara-Samurcaș a încercat să ducă mai departe această inițiativă, dar se pare că a fost împiedicat, deoarece era un program propus de Al. Odobescu, care nu mai era favorizat de oficialități. Acesta din urmă dorea să facă un Muzeu de Sculptură Comparată. Tot acest savant a introdus proiecțiile în școli după „albumul cu reproduceri” din monumentele țării dăruit Muzeului de Artă Națională de către Regele Carol I. În 1860 Odobescu a cercetat mănăstirile din țară, după care a prezentat ministrului un raport și un *Album arheologic și pitoresc*, compus din 110 planșe cu reprezentări în ulei, acuarelă și sepie realizate de pictorul elvețian H. Trenk (Al. Tzigara-Samurcaș, „Odobescu și muzeele”, în *Convorbiri Literare*, XLI, 8, 1907, p. 2054 - 2055).

¹⁰ Mihail Vasilescu, *op. cit.*, p. 9.

¹¹ Teohari Antonescu voia să dea aceeași rânduială secției de sculptură pe care o proiecta în Țara Românească („Însemnări”, îngrijite de Alexandru Naum, în *Convorbiri Literare*, LXXII, 3, 1939, p. 251-267).

figurinele de Tanagra¹². Cu unul dintre aceste prilejuri Teohari Antonescu i-a povestit cum a adus din Grecia niște gipsuri pe care le-a obținut de la ambasadorul statului elen: „Cu ducerea mea în Grecia era necesar, din pricina spaimii de bandiți, să mă pun sub apărarea reprezentantului nostru. Noi n-aveam acolo pe nimeni, locul îl ține contele Fe d'Ostiani. M-am prezentat și pus sub autoritatea lui. M-a poftit la masă, iar după dejun am mers împreună cu domnișoara contesină pe Acropolis, unde i-am arătat după dorința ei monumentele. Așa s-a făcut să am gipsurile drept recompensă. Afară de asta, dl Costa Scuzes, consilier comunal, mi-a pus la dispoziție mie personal, ca să dau unei instituții din țară, un calapod *le moule*, al bustului lui Eubuleus de Praxiteles”¹³. Titu Maiorescu l-a sfătuit să facă demersurile necesare pe lângă Ministru, pentru a aduce obiectele la Iași¹⁴.

Cu ajutorul documentelor de arhivă putem reconstitui stăruințele lui Teohari Antonescu în vederea înființării unui muzeu în vechea capitală a Moldovei. Ca o expresie firească a vocației sale de descoperitor al vechilor valori culturale, arheologul pleda pentru obținerea de fonduri în vederea organizării unui muzeu etnografic și istoric al Universității, argumentând că „pretutindeni în Europa, fie pe lângă Universități, chiar în afară de aceste instituții de cultură, mai în fiecare oraș de seamă, din Germania, Italia, Anglia, există câte un asemenea muzeu de gliptică, câte o colecție alcătuită parte din copii ori din originale dobândite cu multă trudă. Este curios însă, cum această poreclită capitală a țării, să fie lipsită de un asemenea instrument de cultură, când Universitatea din București deja posedă o colecție de gipsuri, odinioară foarte frumoasă, în parte distrusă astăzi și care a costat mult”¹⁵. Pe aceste temeuri, Teohari Antonescu își justifică o cerere de fonduri bănești care ar fi mijlocit așezarea Universității între instituțiile „de neprețuită importanță națională”¹⁶. Conștient de faptul că studiul istoriei nu se

¹² T. Antonescu scria în jurnalul său, duminică, 2 octombrie 1894: „Am fost numit profesor suplinitor la Iași de studiile pe care le-am făcut. Joi seara am fost invitat la masă de dl. Maiorescu” (Teohari Antonescu, *Jurnal (1893-1908)*. Studiu introductiv și note de Lucian Nastasă, Cluj-Napoca, 2005, p. 82).

¹³ *Ibidem*. Piesa Eubuleus se află la Muzeul de Artă din Iași, înregistrată ca fiind din colecția Orest Tafrali, numele celui care a adus-o fiind trecut sub tăcere (Em. Diaconescu, „T. Antonescu – înaintaș al muzeografiei românești”, în *Cercetări Istorice*, I, 1970, p. 27).

¹⁴ Titu Maiorescu spunea: „Prin urmare obiectele îți aparțin dumitale și ai putea cu toată dreptatea să le iei la Iași. Eu te sfătuiesc să faci o cerere ministrului și mâine când vei merge la Minister pentru hârtia d-tale să prezinți cererea cuiva de acolo și te asigur, vei dobândi și lucrurile și bani pentru transportarea lor la Iași” (T. Antonescu, *op. cit.*, 2005, p. 82).

¹⁵ Serviciul Județean a Arhivelor Naționale Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Facultatea de Litere (în continuare se va cita: Litere), 40/1897, f. 41, 50, 51; Em. Diaconescu, „Muzeistica ieșeană în documente”, în *Cercetări Istorice*, I, 1970, p. 345-347.

¹⁶ I. Grigoriu, „Din istoricul muzeisticii ieșene”, în *Cercetări Istorice*, I, 1970, p. 15.

poate face fără existența materialului documentar necesar, el propunea aducerea obiectelor arheologice adunate de la Cucuteni-Băiceni, din Iași (peste 600), care erau depuse – în lipsa unui muzeu arheologic – în pivnița Institutului de Geologie, condus de Grigore Cobălcescu¹⁷, alături de diverse fosile și resturi străvechi din alte stațiuni, fără minime note de identificare¹⁸. Pe toată perioada activității sale didactice, Teohari Antonescu a adresat cereri pentru a obține fondurile necesare achiziționării unui aparat de proiecție (960-1000 lei), unul de fotografiat (600 mărci) și fotografiile ale monumentelor naționale și ruinelor antice¹⁹. Cerințele nu se încheiau aici, deoarece a încercat să obțină un fond de 20000 lei pentru „cumpărarea unor modelagii în ghips după sculpturile orientale, grecești și romane. Aceste mulaje vor putea forma un început de muzeu în Iași, fără de care nu e cu puțință nici studiul, nici cunoașterea artei vechi așa de necesară pentru completarea educațiunii estetice a studenților și în general a acestei părți a țării noastre”²⁰. Într-o scrisoare expediată lui Titu Maiorescu, primul titular al cursului de arheologie menționa că înființarea unui muzeu presupunea existența „obiectelor cu interes istoric și [...] localul care să le puie în lumină”. În acest sens, a propus ca local Sala Pașilor Pierduți, iar obiectele ce puteau fi adunate din colecțiile private și din „cumpărăturile făcute anual din copii de pe opere statuarice” să fie donate statului. Teohari Antonescu se vedea în funcția de custode al muzeului, dorindu-și să realizeze un catalog complet al cărților și asumându-și „cumpărarea, împrumutarea și conservarea” acestora²¹.

Începând cu 18 decembrie 1908, Teohari Antonescu a luat parte la ședințele Senatului Universitar, aducând la cunoștința colegilor problemele pe care le-a

¹⁷ Grigore Cobălcescu a fost profesor universitar, cel mai de seamă geolog al țării din secolul al XIX-lea, ale cărui lucrări au fost apreciate și peste hotare (N. A. Bogdan, *Orașul Iași. Monografie istorică și socială ilustrată*, Iași, 1997, p. 485).

¹⁸ Dezvoltarea cercetărilor arheologice asupra neoliticului și epocii bronzului, începute în 1884 la stațiunea preistorică Cucuteni, a antrenat importanți arheologi, între care cunoscutul preistorician Hubert Schmidt, care a efectuat explorări între anii 1910-1911, precum și reprezentanți ai comunității internaționale a istoricilor. Punctele de atracție din Moldova nu erau reprezentate doar de descoperirile din arealul civilizației Cucuteni, un alt subiect de interes constituindu-l pictura în frescă din monumentele bucovinene (Teohari Antonescu, *op. cit.*, 2005, p. 15).

¹⁹ Teohari Antonescu nu s-a remarcat prin activitatea arheologică de teren, deși a făcut cercetări în unele zone din Oltenia și Dobrogea. Cu toate acestea, era la curent cu ceea ce se petrecea, din destăinuirile lui reieșind că în epocă se practica mai mult distrugerea vestigiilor, decât cercetarea sistematică și științifică. De numele lui se leagă o descoperire întâmplătoare în perimetrul bisericii Sf. Lazăr din Iași a unor obiecte și mici unelte din epoca neolitică (Al. Tzigara-Samurçaș, *Muzeul Neamului Românesc. Ce a fost; ce este; ce ar trebui să fie*, București, 1909, p. 68-69; N. A. Bogdan, *op. cit.*, p. 3, 223).

²⁰ Litere, 57/1905, f. 156.

²¹ Cu toate acestea, documentele păstrate nu ne indică dacă doleanța respectivă a fost luată în considerare (Ovidiu Boldur, *op. cit.*, p. 95).

întâmpinat la cursul său, cauzate de lipsa unei biblioteci dotate și a materialului didactic, atât de necesar susținerii seminariilor. El i-a cerut decanului Facultății de Litere să intervină pe lângă directorul vămilor de la Ministerul de Finanțe, pentru a acorda „dispensă de vamă pentru cărțile, unele broșate, altele legate, care vor sosi în două transporturi, pe numele D-lui Teohari Antonescu”²². La 25 iunie 1909 profesorul de arheologie a primit din partea Ministerului Cultelor și a Instrucțiunii Publice, pe bază de proces verbal, suma de 5000 de lei pentru dotarea Catedrei de Arheologie și Antichități „cu materialul didactic necesar”, care urma să constituie nucleul unei biblioteci seminariale. Punerea în ordine a acestei biblioteci s-a făcut cu mari eforturi, profesorul fiind suferind și chinuit de boală: „în foarele rare ceasuri de puțină alinare a durerilor, Antonescu s-a chinuit singur cum a putut de le-a catalogat, le-a etichetat și rânduit după întrebuințare; soția și nepoata le-au adus la Universitate și le-au așezat în rafturile pregătite pentru fiecare. Era cea din urmă sânguință pentru studenți și Facultate”²³.

Inițiativele lui Teohari Antonescu au rămas nefinalizate din cauza decesului survenit prematur, la vârsta de 44 de ani, pe data de 17 ianuarie 1910²⁴. Totuși, dispariția primului titular al cursului de arheologie nu a însemnat abandonarea ideii alcătuirii unei instituții muzeale la Universitatea din Iași. În ședințele Consiliului Facultății se discuta frecvent despre necesitățile Catedrei de Arheologie și Antichități, într-un proces verbal fiind evocat faptul că „altă dorință tot atât de urgentă a facultății noastre este păstrarea colecției de antichități, necesară cursului de arheologie, colecție compusă parte din antichitățile găsite la Cucuteni de răposatul Grigore Buțureanu, parte din acele găsite de profesorul Teohari Antonescu, care sunt încă așezate în dulapuri, care umblă de ici colo prin culoarele universității, unele sunt încă în păstrarea familiei răposatului. O sală anume pentru această colecție prețioasă trebuie să-l rugăm pe Dl. Rector ca să binevoiască a găsi în localul Universității. În acest scop ar fi de dorit ca Senatul universitar sau oameni de seamă ai facultății să binevoiască a face o cercetare mai amănunțită a tuturor sălilor universității spre a vedea întrebuințarea lor actuală și a stabili modul în care s-ar putea face o repartizare a

²² Litere, dosar 70/1909-1910, f. 17.

²³ I. Andrieșescu, „Teohari Antonescu”, în *Buletinul Muzeului Vlașca „Teohari Antonescu”*, I, 1935, p. 57.

²⁴ Tot N. Iorga spunea după decesul lui T. Antonescu că „a lăsat totuși impresia unei vieți încheiate, care-i plăcea însă, tocmai prin aceea că, în pacea ei asigurată în toate privințele, nu mai ascundea nici o surprindere. Nu fără un zâmbet în urmă a intrat astfel sufletul lui în luntrea ce trece peste apele râului de uitare” (N. Iorga, *op. cit.*, 1967, p. 260-261).

lor mai dreaptă, în vederea trebuințelor diferitelor facultăți²⁵. Se cerea Rectorului să se atribuie separat un amfiteatru pentru cursuri și o sală pentru colecția de antichități, întrucât „Facultatea are nevoie de săli pentru seminarii, cu bibliotecile lor și pentru așezarea colecției de antichități în așa fel încât ele să poată fi utilizate pentru scopul lor științific”²⁶. Consiliul acorda un mare interes organizării unui muzeu al Universității, fiind comparat cu celelalte laboratoare ale Facultăților, mai ales că „Facultatea de Litere are un început, destul de frumos, de colecție de antichități, neapărat necesare științei arheologice și catedrei corespunzătoare, tot așa cum sunt clinicile pentru medicină sau laboratoarele pentru științele experimentale. Această colecție trebuie pusă în condiții de a fi cercetată, studiată, arătată studenților, profesorilor. Pentru aceasta trebuie neapărat să fie expusă într-o sală anume”²⁷. Într-un alt proces verbal, Consiliul cerea să se intervină la Minister, pentru ca obiectele descoperite la Cucuteni cu începere din iulie 1910 de către d-nii Hubert Schmidt și Dăscălescu, să se dea Universității din Iași pentru Catedra de Arheologie a Facultății, urmând „să se aleagă exemplarele unice plus dubletele, de o comisie compusă din Schmidt și Dascălu și din 2 profesori delegați de la altă facultate”²⁸. Unele obiecte din colecția arheologică de la Cucuteni erau păstrate, încă, în locuința fostului profesor, Teohari Antonescu, de soția acestuia, Eugenia T. Antonescu. A fost nevoie de intervenția Ministerului Instrucțiunii și Cultelor pentru ca aceste piese să fie încredințate lui Octav Erbiceanu și George Murnu²⁹. În același timp, vestigiile păstrate de I. Dascălu urmau a fi împrumutate Muzeului de Etnografie din Berlin, timp de patru luni³⁰.

Inițiativele culturale luate de Teohari Antonescu s-au concretizat câțiva ani mai târziu, grație insistențelor profesorilor de la Universitatea ieșeană. După decesul primului titular, Catedra de Arheologie și Antichități, rămasă vacantă, a fost suplinită de Octav Erbiceanu, nepot al istoricului Constantin Erbiceanu (1838-1913)³¹, născut în comuna Bucium din apropierea orașului Iași. Acesta a

²⁵ Procesul verbal nr. 12, din 1 iunie, a fost semnat de către Ilie Bărbulescu, Al. Philippide, D. Gusti, I. Ursu, P. Rășcanu (Litere, 71/1909, f. 11v, 12).

²⁶ Litere, 71/1909, f. 17v.

²⁷ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Iași, fond Universitatea „Al. I. Cuza”. Rectorat (în continuare se va cita: Rectorat), 743/1909, f. 269v.

²⁸ Litere 71/1909, f. 17r.

²⁹ Rectorat, 743/1909, f. 167.

³⁰ Rectorat, 743/1909, f. 176.

³¹ Octav Erbiceanu era fiul fratelui lui Constantin Erbiceanu, pe nume Gheorghe Erbiceanu. Constantin Erbiceanu este cel care a tradus cronicile grecești de la sfârșitul secolului al XIX-lea, în special *Cronicul lui Nicolai Chiparissa* (Constantin Erbiceanu, *Cronicari greci care au scris despre români în epoca fanariotă*, ediție anastatică, postafață de Andrei Pippidi și arbore genealogic de Constantin Erbiceanu, București, 2003, p. 1).

făcut liceul la Iași și a susținut teza de doctorat la Atena, după care și-a urmat cariera ca profesor de limba greacă la Seminarul „Veniamin” și la Liceul-Internat „C. Negruzzi”. L-a concurat pe Teohari Antonescu la ocuparea Catedrei de Arheologie și Antichități, dar a avut ocazia să o preia abia după 1910, pentru a o suplini timp de trei ani. El s-a preocupat de descrierea monumentelor de artă, realizând studiile care au fost publicate în reviste sau lucrări de specialitate, mai ales în Germania. La scurt timp după publicarea tezei de doctorat a încetat din viață, în 1916³². Nu a fost indiferent față de inițiativele vizând constituirea unui muzeu la Iași, întrucât era pasionat de colecționarea antichităților, pe care s-a străduit să le adune în număr cât mai mare. La solicitarea inginerului Virgil Hălăceanu s-a implicat în organizarea unui Muzeu Etnografic al Moldovei, a cărui înființare era solicitată la 22 februarie 1912 printr-o adresă către Primăria orașului Iași, căreia i se cerea să sprijine organizarea și să asigure subvenționarea viitorului muzeu. Din comitetul de organizare mai făcea parte și A. D. Xenopol, care cerea, la 5 martie 1912, Facultății de Filozofie și Litere „antichitățile provenite din săpăturile de la Cucuteni”, ce urmau a fi expuse conform indicațiilor științifice ale profesorului de arheologie Octav Erbicean³³. Motivația acestora era perfect îndreptățită, deoarece atât Universitatea, cât și publicul cult al Iașului erau lipsiți de un Muzeu arheologic și etnografic, pandant cultural indispensabil al unei Universități³⁴. Prima instituție modernă de învățământ superior a țării nu a sprijinit această inițiativă, ceea ce a făcut ca înființarea unui muzeu sub egida sa să întârzie până în anul 1916.

Proiectul creării unui muzeu universitar la Iași s-a materializat prin eforturile istoricului și arheologului Orest Tafrali. Acesta s-a născut la Tulcea, în vechiul Aegyssos, la 14 noiembrie 1876, unde a făcut studiile primare și secundare, după care a urmat specializarea în filologie clasică la Facultatea de Litere din București³⁵. Activitatea sa academică ieșeană a început în 1913, când

³² Mihail Vasilescu, *op. cit.*, p. 13, 14.

³³ D. Ivănescu, „Pagini din trecutul muzeisticii ieșene”, în *Cercetări Istorice*, serie nouă, III, 1972, p. 20.

³⁴ Rectorat, 783/1912, f. 20.

³⁵ O. Tafrali, *Memoriu de titluri și publicațiuni*, București, 1913, p. 5; Ștefan Bujoreanu, „Despre activitatea lui O. Tafrali”, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A. D. Xenopol*, XIII, 1976, p. 625; Rodica Radu, „Din istoricul Muzeului de Antichități din Iași”, în *Revista muzeelor și monumentelor*, 3, 1981, p. 22; Idem, „Orest Tafrali – personalitate a vieții spirituale ieșene”, în *Cercetări Istorice*, XII-XIII, 1982, Iași, p. 669; Aurel Golimas, „Din activitatea profesorului O. Tafrali”, în *Revista muzeelor*, III, 3, 1966, p. 217; Vasile Grecu, „Cronică. Orest Tafrali (1876-1937)”, în *Codrul Cosminului*, X, (1936-1939), 1940, p. 668; D. Ivănescu, *op. cit.*, p. 20; Ovidiu Boldur, *op. cit.*, p. 46; Idem, „<<...iarăși eternul Tafrali...>> – începuturile carierei universitare”, în *Chronos*, II, 2, 2004, p. 16; Mihail Vasilescu, *op. cit.*, p. 14; Ionel Maftai, *op. cit.*, vol. II, p. 270; Enache Puiu, *Istoria literaturii din Dobrogea*, Constanța, 2005, p. 283-288; Ilie

a fost numit profesor la Catedra de Arheologie și Antichități a Facultății de Filozofie și Litere³⁶. Ocuparea postului de profesor la catedra vacantă s-a decis într-o ședință comună a Consiliului Facultății de Litere și a Senatului Universitar³⁷, în baza unui raport care cuprindea întreaga sa activitate științifică, de la începerea studiilor (1900) până la finalizarea acestora, în anul 1913³⁸.

La preluarea postului, Orest Tafrali avea un profil profesional solid, consistența și calitatea actului didactic fiind ilustrate de programele cursurilor³⁹. Principala noutate pe care a propus-o în plan organizatoric a constat în înființarea unui Seminar pe lângă Catedra de Arheologie și Antichități⁴⁰. De altfel, întreaga activitate didactică a noului titular a urmărit îmbunătățirea metodelor de lucru cu studenții. Ilie Minea arăta în necrolog că „Tafrali a fost conștiincios profesor, și-a iubit catedra și pe elevi, a fost iubit de aceștia, și-a considerat de datorie nu numai să se țină la curent cu ce se publică, ci să lucreze, să cerceteze, să publice, să facă onoare facultății al cărei profesor ajunsese”⁴¹. Constatarea pare veridică întrucât Orest Tafrali s-a străduit mereu să urmeze exemplul lui Grigore Tocilescu, îndrumătorul său încă din primii ani ai studenției. Se știe că Grigore Tocilescu era o personalitate cu mare influență, ca profesor universitar, director al Muzeului Național de Antichități din București și cercetător al trecutului Dobrogei, deși competența sa științifică în domeniul arheologiei era contestată. Acesta l-a remarcat pe Orest Tafrali datorită aptitudinilor literare și cunoștințelor de limbă greacă și latină, dar și pentru predispoziția pentru studiul arheologiei. Grație activității sale din anii studenției, Orest Tafrali a fost numit asistent și secretar al Muzeului Național de Antichități din București, unde a lucrat timp de patru ani (1902-1906)⁴². Pe perioada ocupării acestei funcții a fost implicat în diversele activități pe care le desfășura Grigore Tocilescu, între care strângerea materialelor epigrafice ale României

Minea, „Necrolog O. Tafrali”, în *Arta și Arheologia*, 13-14, (1937-1938), Iași, 1938, p. 1-4; Vasile Cristian, *Istoria la Universitatea din Iași*, Iași, 1985, p. 75.

³⁶ Numirea lui O. Tafrali ca profesor începând de la 1 septembrie 1913, la Catedra de Arheologie și Antichități în baza art. 81 din Legea învățământului secundar și superior (Arhivele Naționale ale României, fond Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice – în continuare Ministerul, 2668/1913, f. 122r.v; Litere, 95/1913, f. 8-9).

³⁷ La ședință au fost prezenți membrii Consiliului Facultății de Litere și membrii Senatului Universitar reprezentați prin: Petru Rășcanu, I. Caragiani, A. D. Xenopol, G. Ibrăileanu, Al. Philippide, D. Alexandrescu, N. Leon, P. Bujor, M. Manicatide, în frunte cu rectorul C. Stere (Ministerul, 2668/1913, f. 133, 134).

³⁸ Ministerul, 2668/1913, f. 86-89.

³⁹ Ministerul, 2677/1913, f. 3.

⁴⁰ Ministerul, 2668/1913, f. 32.

⁴¹ Ilie Minea, *op. cit.*, p. 2.

⁴² Ministerul, 389/1921, f. 234.

pentru publicarea unui *Corpus* de inscripții. Sub conducerea directorului aceluiași Muzeu a vizitat și studiat pe teren săpăturile întreprinse la Axiopolis, Adamclisi și Constanța, experiență care a contribuit la formarea sa ca arheolog. Mai târziu a întreprins o călătorie de mai multe luni în Grecia, unde a vizitat și studiat ruinele, monumentele și muzeele din Atena, Eleusis, Corint și Olimpia. În țară a mai făcut o excursie arheologică sub conducerea lui Gr. Tocilescu, pentru a cunoaște ruinele romane din județul Gorj și împrejurimile Devei⁴³. Peste ani, magistrul spunea despre fostul său discipol că „atât ca elev, cât și ca funcționar al Muzeului, a arătat întotdeauna o deosebită aplecare pentru studiile arheologice, în particular pentru cele bizantine, posedând însușirile cerute ca să devină un adevărat bărbat de știință în această ramură ce o cultiva cu predilecție. Dacă s-ar înlesni mijloacele, ca să-și termine studiile la Paris și dacă împrejurările i-ar permite să urmeze cel puțin un an la München, s-ar întoarce desigur destul de pregătit pentru a începe în țară lucrări originale pe un teren, care nu este explorat”⁴⁴. Când a devenit profesor, Orest Tafrali s-a arătat preocupat să dezvolte învățământul istoric și arheologic românesc elaborând lucrări practice împreună cu studenții Seminarului de Arheologie sau propunând candidații pentru burse în străinătate. De asemenea, el a adus la Iași câte ceva din aerul novator al Franței, unde abia își încheiase studiile⁴⁵. Autor al unor cercetări privind valorile istorice și culturale ale lumii antice găzduite de muzeele din țara în care își desăvârșise formația academică⁴⁶ el avea o idee clară asupra potențialului cultural, științific și educativ ale unei instituții muzeale⁴⁷.

După înființarea Seminarului de Arheologie, pe care l-a considerat prima necesitate a cursului, Orest Tafrali a încercat să ofere studenților săi mijloace propice de studiu. În primul rând, s-a preocupat de reorganizarea și îmbogățirea

⁴³ Obținând licența în Litere, Gr. Tocilescu a plecat în 1904 la Paris pentru a-și finaliza studiile (Ministerul, 2668/1913, f. 86; Vasile Cristian, *op. cit.*, p. 75).

⁴⁴ Acest citat a fost redat de un fost elev al lui O. Tafrali din anii 1928-1931, Aurel Golimas, care deși nu i-a îmbrățișat specialitatea, totuși îi admira și îi cita opera (Aurel Golimas, *op. cit.*, p. 217).

⁴⁵ Rezultatul acestor studii au fost valorificate în teza doctoratului în litere de la Sorbona: *Thessalonique au XIV-e siècle*, Paris, 1913 și *Topographie de Thessalonique*, Paris, 1913. În aceeași perioadă a colaborat la *Repertoriul de artă și arheologie, publicație pentru facilitarea studiilor de artă în Franța*, publicație în ale cărei pagini se regăseau dări de seamă despre toate articolele de arheologie și istoria artelor, publicate în revistele lumii întregi. A fost repetitor pentru cursul de limbă română al Școlii de Limbi Orientale din Paris (1910-1911), după care a ocupat și funcția de bibliotecar la una dintre cele mai mari biblioteci de artă și arheologie inițiată de Ch. Drouhet la Paris (Rodica Radu, *op. cit.*, 1982, p. 669).

⁴⁶ Orest Tafrali a publicat, în 1907, studiul „Muzeul Luvru: antichități egiptene, chaldeene și asiriene”, în *Literatura și arta română*, 1907, p. 276-293.

⁴⁷ Rodica Radu, *op. cit.*, 1981, p. 22.

bibliotecii din cadrul Catedrei de Arheologie și Antichități pe care o crease Teohari Antonescu, solicitând Rectorului, prin intermediul Consiliului Facultății, „să se acorde Seminarului de Arheologie o sumă extraordinară de 39.000 lei pentru a se înzestra cu cărțile, mulajele și aparatele trebuitoare”⁴⁸. Această manieră de abordare constituie o expresie elocventă a înrâuririi pe care a exercitat-o experiența dobândită pe parcursul studiilor din străinătate. Savantul considera că asemenea marilor universități din Franța, care dețineau muzee proprii, utilizate ca laboratoare pentru studenți, cunoscute generic ca „muzee școală”, și Universitatea din Iași trebuia să ofere facilități similare. În felul acesta, Orest Tafrali dorea să impună metode didactice menite să producă un salt calitativ, pornind de la ideea că doar studiul practic era de natură să ofere arheologului și artistului *acea viziune* de care are nevoie. O expresie a acestor preocupări novatoare o constituie și organizarea unei excursii de studii la ruinele de la Axiopolis, Adamclisi și Constanța, între 28 martie și 4 aprilie 1914, pentru care a obținut, prin intervenția Ministerului Instrucțiunii Publice la Ministerul Lucrărilor Publice, o reducere de 75% la tren pentru întregul grup⁴⁹. A doua excursie a fost organizată la Constantinopol, pe o durată de opt zile, împreună cu 62 de studenți de la Universitatea din Iași. Studenții s-au arătat impresionați de experiențele culturale pe care le-au trăit în acest spațiu de veche tradiție istorică, Centrul Studențesc din Iași arătând în scrisoarea de mulțumire adresată Rectorului că în cele opt zile petrecute la Constantinopol și Brussa studenții români au vizitat „nenumărate moschee, făcându-li-se adevărate cursuri asupra artei turcești de către profesorul de Estetică de la Facultatea de Litere, Subhybey. Au vizitat muzeele de arme, cel imperial, Hypodromul, monetăria Statului, la 1001 de coloane, la Universitate, la mormintele Sultanilor în Eyub, la Apele dulci, la Facultatea de Medicină din Scutari, la insula Prinkipos, la mausoleurile și băile din Brussa, la vechile Seraiuri, au fost primiți la Ministerul de Război și cel al Instrucțiunii”⁵⁰. Cu acest prilej au fost puse și bazele unei viitoare colaborări, în cadrul căreia studenții turci au putut să întreprindă o vizită la Iași, fiind primiți cu onoruri la prima universitate modernă din România⁵¹. Asemenea excursii de studii au fost organizate pentru studenți și în anii următori la inițiativa lui Orest Tafrali. Acesta se dovedea un profesor activ, situându-se printre primii în privința numărului de ore efectuate în anul școlar 1914-1915,

⁴⁸ Litere, 108/1914, f. 28.

⁴⁹ Rectorat, 821/1914, f. 144.

⁵⁰ Rectorat, 821/1914, f. 205, 206.

⁵¹ Rectorat, 821/1914, f. 212.

mai ales că de la 1 martie 1915, pe lângă Catedra de Arheologie, a suplinit-o și pe cea de Istorie Antică⁵², susținând un număr total de 88 de lecții⁵³.

Cel mai important obiectiv urmărit Orest Tafrali, pentru realizarea căruia nu a conținut cu stăruințele pe lângă autoritățile competente, a fost acela de a înființa un Muzeu al Universității. Au fost trimise cereri către decanul Facultății de Litere și rectorul Universității, în vederea rezolvării acestei chestiuni încă din 1914, dar acest lucru nu a fost catalogat drept o urgență, așa că s-a mai amânat aproape doi ani⁵⁴. La începutul lui 1916, Orest Tafrali a revenit cu o cerere adrestă Rectoratului, prin care solicita înființarea unui muzeu, în care să fie expuse obiectele preistorice aflate în posesia Universității și mulajele care trebuiau achiziționate din străinătate. Arheologul reclama neglijența cu care era păstrată colecția provenind din săpăturile lui Hubert Schmidt și Neculai Beldiceanu, cumpărată de statul român, arătând că aceasta „zace astăzi în pivnițele Universității și în sala rezervată servitorului din localul seminariilor Facultății de Litere, alături de măhuri, tinichele și alte obiecte de serviciu. Un loc impropriu pentru păstrarea unor obiecte atât de scumpe și de rare”⁵⁵. Dezordinea în care au fost lăsate piesele adunate de Teohari Antonescu îl indigna pe Orest Tafrali. El a cerut Rectorului Universității să intervină la Ministerul Instrucțiunii Publice pentru acordarea unei sume de 4500 lei din care să se plătească atât chiria unui spațiu, chiar și în afara localului Universității, unde să poată fi păstrată și instalată această colecție, cât și salariul unui funcționar care să asigure paza tezaurului. El sesiza cu aceeași ocazie „starea deplorabilă de neîngăduit într-un așezământ de cultură, în care sunt păstrate *antichitățile* preistorice de la Cucuteni – atât de apreciate în lumea întreagă”⁵⁶. Ministerul Instrucțiunii Publice, în urma primirii procesului verbal din partea Senatului Universitar și a intervenției Rectorului⁵⁷, aproba acordarea unui fond de 3500 lei anual pentru închirierea unui local, precum și suma de 400 lei pentru cumpărarea dulapurilor necesare⁵⁸, iar plata custodelui a fost trecută în bugetul Statului⁵⁹. După toate

⁵² Ministerul, 3282/1915, f. 1, 2.

⁵³ Rectorat, 836/1915, f. 651v.

⁵⁴ Rectorat, 856/1916, f. 56.

⁵⁵ Rectorat, 856/1916, f. 47r (ian. 1916).

⁵⁶ Membrii Senatului erau Dim. Alexandrescu, Al. Philippide, V. Buțureanu, I. Găvănescu, E. Riegler (Rectorat, 842/1915, f 21r – 25 feb. 1916).

⁵⁷ Rectorat, 859/1916, f. 6.

⁵⁸ Rectorat 856/1916, f. 222.

⁵⁹ La recomandarea făcută de Orest Tafrali, pe data de 1 aprilie 1916 a fost numit N. Breabăn custode pentru Catedra de Arheologie și Antichități (Rectorat, 856/1916, f. 228; Ministerul, 3281/1916, f. 8; Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Iași, fond Muzeul de Antichități – în continuare Muzeul de Antichități, 1/1909, f. 1).

aceste diligențe, aprobarea pentru înființarea Muzeului a fost obținută pe data de 9 martie 1916⁶⁰. În acest demers, Orest Tafrali a fost susținut atât de reprezentanții Universității, cât și de Ministerul Instrucțiunii Publice, condus la acea vreme de I. G. Duca. Sprijinul decisiv pare însă să fi venit din partea geografului Ion Simionescu⁶¹, profesor al Universității, care pe atunci îndeplinea funcția de Secretar general al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Profesorul ieșean s-a aflat în această poziție aproape cinci ani, tocmai în perioada de zbucium a Primului Război Mondial. Ion Simionescu nu a făcut o politică militantă, elocvent fiind în acest sens portretul realizat de scriitorul Demostene Botez, care în 1944 arăta că „Ion Simionescu era un cărturar vechi, de pe vremea când nu erau prea mulți în țara noastră. De la început a fost apreciat ca om de știință și ca om pur și simplu. Avea prieteni și multe legături. A fost deputat, senator, secretar general. Dacă ar fi dat puțintel numai din coate ar fi putut ajunge orice, și să joace un mare rol politic. Și pe merit, cu drept cuvânt”⁶². Din postura de prieten apropiat și coleg al lui Orest Tafrali, a intervenit deseori la Minister pentru rezolvarea cererilor acestuia din urmă, cu care a ținut și corespondență privitoare la problemele întâmpinate odată cu înființarea Muzeului de Antichități⁶³.

⁶⁰ Muzeul de Antichități, 1/1916, f. 401, 414, 467, 498, 509.

⁶¹ Ion Simionescu și-a făcut studiile liceale la Botoșani și cele superioare la Facultatea de Științe a Universității din Iași. După luarea licenței în Științele Naturale și-a continuat pregătirea în domeniul geologiei și paleontologiei la Viena, unde și-a susținut, în 1898, teza de doctorat, apoi s-a specializat în Franța, la Grenoble (1899). A fost conferențiar la Seminarul Pedagogic Universitar (1899), preparator la Laboratorul de Mineralogie al Universității din Iași (1900), profesor suplinitor la catedra de Geologie – Paleontologie a Facultății de Științe naturale din Iași (1900); din 1902 a devenit profesor titular la catedra de Geologie – Paleontologie a Facultății de Științe Naturale din Iași; în 1912-1914 și 1923 a condus Universitatea din Iași în calitate de rector, din 1929 devenind profesor de paleontologie la Universitatea din București. În 1910 a înființat împreună cu Petru Bogdan, revista științifică *Vasile Adamachi*, pe care a condus-o timp de două decenii. A fost membru corespondent (16 aprilie 1907) și membru titular (18 mai 1911) al Academiei Române; vicepreședinte (30 mai 1932-31 mai 1935) și președinte (31 mai 1941-7 ianuarie 1944) al Academiei Române; președinte al Secțiunii științifice a Academiei Române între anii 1928-1931 (Aurel Loghin, Maria Platon, Gheorghe Palton, *Universitatea „Al. I. Cuza” Iași*, București, 1972, p. 79; Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. Dicționar*, București, 2003, p. 764-765; Idem, *Istoria Academiei Române. Repere Cronologice*, București, 1992, p. 133, 221, 222; M. Iancu, *Personalități românești ale Științelor naturii și tehnicii. Dicționar*, București, 1982, p. 366).

⁶² Ion Simionescu, *Opere alese*, vol. I, București, 1974, p. 25.

⁶³ Orest Tafrali i-a cerut ajutorul atunci când a încercat să obțină o aprobare pentru închirierea unui local pentru Muzeul de Antichități, iar I. Simionescu nu a ezitat să îl ajute, intervenind la Minister pentru a obține banii necesari (Muzeul de Antichități, 1/1909, f. 2; 1/1916, f. 2, 3).

Din dorința ca Muzeul să aibă un local propriu, Orest Tafrali a făcut demersurile pentru obținerea de fonduri necesare în vederea închirierii unui spațiu adecvat pentru expunerea și conservarea colecțiilor. În urma acestor solicitări a fost împuternicit să închirieze, în numele Ministerului Instrucțiunii Publice, imobilul din strada Paladi, nr. 6, care aparținea Profirei N. Alexandrescu⁶⁴, urmând să devină primul spațiu unde și-au găsit locul colecțiile Universității. Închirierea s-a făcut pe termen de cinci ani, cu drept de reziliere pentru Minister după primii trei ani, fiind fixată o chirie în valoare de 3500 lei. Această sumă era destinată celor cinci camere ale Muzeului, pentru celelalte două încăperi, care serveau drept locuința lui Orest Tafrali, acesta urmând să achite proprietarei suma de 2000 de lei⁶⁵.

Având responsabilitatea de a dirija o instituție cu rol cultural și educativ, Orest Tafrali a căutat necontenit să obțină cele necesare bunei sale funcționări. Muzeul încă nu era dotat corespunzător, deoarece lipseau fondurile, iar spațiile de depozitare, vitrinele și echipamentul erau inutilizabile. El a semnalat nevoia de dulapuri și vitrine „făcute după modelul celor din străinătate, prezentând condiții de soliditate, estetică sobră, montate în fier, cu uși și etajere practice de sticlă. Un număr de opt, zece dulapuri de perete și două în centrul camerelor erau suficiente pentru colecția deținută”⁶⁶. Aceasta dovedește că avea o viziune extrem de modernă asupra esteticii muzeale, mai puțin susținută însă, de posibilitățile financiare.

Directorul a intervenit cu noi cerințe periodice pentru ca situația această să fie reglementată, având în vedere că Muzeul era o anexă a Universității. Rectorul a fost înștiințat de situația în care se afla Muzeul, cerându-i-se să acorde o parte din fondul pe care îl avea la dispoziție pentru instalații, deoarece Catedra pe lângă care funcționa nu ceruse partea cuvenită din sumele puse la dispoziția Rectoratului pentru nevoile acesteia⁶⁷. Muzeul trebuia să răspundă unei necesități a studiilor superioare, fiind menit să dezvolte gustul și interesul pentru artă, arheologie și istorie a publicului în general și al studențimii în special⁶⁸. Cu toate acestea, Muzeul avea un aspect modest, în ceea ce privește posibilitățile expunerii patrimoniului, din cauza spațiului restrâns, fapt care a întretinut nemulțumirea lui Orest Tafrali.

⁶⁴ În clădirea de pe strada Paladi, nr. 3, până în anii din urmă a locuit familia Țurac – acesta dacă ținem cont de numerotarea actuală a străzilor. Locul se găsește vizavi de sediul instituției destinate persoanelor cu nevoi speciale (Ovidiu Boldur, *op. cit.*, 2007, p. 150).

⁶⁵ O. Tafrali, „Muzeul de Antichități din Iași”, în *Boabe de Grâu*, IV, 11, 1933, p. 641.

⁶⁶ Muzeul de Antichități, 2/1916, f. 23r.

⁶⁷ Muzeul de Antichități, 2/1916, f. 23.

⁶⁸ Muzeul de Antichități, 2/1916, f. 22.

Încercarea de a reconstitui imaginea fostului Muzeu de Antichități, pornind de la colecțiile acestuia, arată că patrimoniul era destul de bogat. Colecțiile Muzeului s-au constituit ca urmare a unor achiziții sau donații, prin eforturile pe care le-a întreprins sistematic Orest Tafrali⁶⁹. Colecția Muzeului a fost identificată cu ajutorul inventarelor, avizelor de intrare, scrisorilor de mulțumire adresate donatorilor și notițelor lăsate de Orest Tafrali, care s-au păstrat în dosarele aflate în fondul Muzeului de Antichități.

Primele obiecte ale Muzeului făceau parte din numeroasa colecție de unelte și ceramică preistorică, care proveneau din săpăturile de la Cucuteni-Băiceni, localitate situată lângă Târgu Frumos, aflate în proprietatea Universității. Această colecție constituia una dintre cele mai vechi dovezi ale civilizației preistorice din ținuturile românești, pentru epoca neolitică. Cea mai mare parte era formată din materialul arheologic rezultat în urma săpăturilor întreprinse de Neculai Beldiceanu, Grigore C. Buțureanu și Hubert Schmidt. Primul dintre aceștia a fost profesor de istorie la Gimnaziul „Ștefan cel Mare” din Iași, în anul 1885, iar pasiunea pentru trecut l-a îndemnat să realizeze cercetări rudimentare, în urma cărora a procurat un mare număr din obiectele preistorice⁷⁰. Grigore C. Buțureanu s-a remarcat, la rândul său, printr-o serie de studii arheologice și istorice. Ultimul dintre cei menționați, conservator la Muzeul Imperial din Berlin, a făcut explorări sistematice la Cucuteni, în anii 1909 și 1910⁷¹. Din toate cercetările menționate, în posesia Muzeului de Antichități din Iași a intrat doar un număr mic de obiecte, cea mai mare parte dintre acestea risipindu-se. Un lot consistent a fost expediat încă de la început Muzeului Național de Antichități din

⁶⁹ Muzeul s-a dezvoltat treptat prin donații realizate ca urmare a apelurilor lui Orest Tafrali către autoritățile locale, la „patriotismul” moldovenilor care binevoiau să contribuie, donând obiectele găsite prin curți și ogoare, sau la cunoscutei colecționari de obiecte istorice. Spre exemplu, în acest sens i s-a adresat lui Sion-Gherei, știind că acesta poseda o colecție de stampe și monede. Deși nu a fost om de litere, acesta s-a dovedit un adevărat mecena, colecționând documente istorice vechi, cărți rare, mobilier de epocă, monede, tablouri pe care le-a donat Universității din Cluj în anul 1922. A făcut numeroase donații unor instituții ale orașului Târgul Ocna, dar nu a răspuns la fel și cererii lui Orest Tafrali, fiind indignat de situația muzeistică a Iașului (Muzeul de Antichități, 1/1916, f. 17; Muzeul de Antichități, 1/1909, f. 13; Corneliu Stoica, *Istoria ilustrată a orașului Tg. Ocna. Din cele mai vechi timpuri până la 1918*, Onești, 2009, p. 127).

⁷⁰ Cu privire la colecția lui Beldiceanu, în registrul inventar al Muzeului de Antichități din Iași (1916-1940), păstrat la Institutul de Arheologie din Iași, se regăsește următoarea notă: „Din primele obiecte ale Muzeului: Colecția preistorică de la Cucuteni-Băiceni, județul Iași, a regretatului N. Beldiceanu, aflată în subsolurile Universității din Iași” (Mircea Petrescu-Dîmbovița, Madălin-Cornel Văleanu, *Cucuteni-Cețățuie. Monografie arheologică*, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț, 2004, p. 20).

⁷¹ Localnicii care au săpat sub conducerea sa ziceau că a ridicat 30 de care cu astfel de rămășițe (Muzeul de Antichități, 2/1923, f. 102v).

București⁷², iar una dintre colecțiile lui Octav Erbiceanu a fost cumpărată de același Muzeu, prin mijlocirea lui Ioan Andrieșescu, căruia guvernul i-a oferit mijloacele unei astfel de întreprinderi. Cea mai mare parte însă, rezultat al săpăturilor lui Hubert Schmidt, și-a găsit locul în unul din marile muzee ale Berlinului⁷³. De asemenea, piese aparținând colecției Universității din Iași au fost trimise la Berlin spre a fi studiate de către Hubert Schmidt⁷⁴. La sosirea lui Orest Tafrali ca profesor la Iași, el a mai găsit o singură ladă înapoiată de la Berlin, conținând obiecte preistorice de la Cucuteni. Colecția rămasă a fost expusă în opt vitrine ale Muzeului de Antichități, la care s-au adăugat și câteva obiecte descoperite de el însuși la Cucuteni⁷⁵. Toate acestea au fost pe larg descrise cu prilejul întocmirii istoricului Muzeului⁷⁶.

Prima colecție intrată în patrimoniul Muzeului de Antichități prin donație a fost cea de monede și obiecte arheologice de la Biblioteca Universitară din Iași⁷⁷. Tot în 1916, Orest Tafrali a obținut și obiectele găsite în curtea unui cetățean din Cotnari, în fapt un tezaur, ceea ce a reprezentat o prețioasă achiziție pentru Muzeu, având în vedere valoarea culturală și materială a obiectelor⁷⁸. Astfel, în urma cercetărilor întreprinse potrivit legislației în vigoare, s-a constatat că „băiatul cârciumarului Gheorghe Botez din comuna Cotnari descoperise o comoară în via tatălui său. Șeful secției de jandarmi a predat Prefecturii banii și bucățile de metal care s-au găsit asupra băiatului, iar Prefectura a înaintat o adresă profesorului de arheologie Orest Tafrali pentru a constata valoarea și vechimea monezilor”⁷⁹. Acesta a cercetat obiectele, având convingerea că această

⁷² Orest Tafrali, *op. cit.*, 1933, p. 643.

⁷³ Cea mai mare parte din materialul descoperit cu prilejul acestor săpături a ajuns la Museum für Völkerkunde din Berlin, rămânând la Iași foarte puține obiecte care, după ce au stat un timp la Biblioteca Universității, au fost aduse la Muzeul aflat în discuție. (M. Petrescu Dîmbovița, „Principalele rezultate ale noilor săpături arheologice de la Cucuteni-Băiceni”, *Studii și articole de istorie*, vol. XI, București, 1968).

⁷⁴ Hubert Schmidt a cerut pentru două săptămâni o parte din obiectele descoperite la Cucuteni pentru a fi expuse la Muzeul din Berlin (Litere, 71/1909, f. 17r).

⁷⁵ Orest Tafrali, *op. cit.*, p. 643.

⁷⁶ Muzeul de Antichități, 2/1923, f. 102v, f. 103r.

⁷⁷ Din ordinul Ministrului Instrucțiunii Publice, Orest Tafrali a fost numit pentru a ridica colecția, predată de către G. Pascu, directorul Bibliotecii Centrale din Iași (Muzeul de Antichități, 1/1909, f. 8; *Opinia*, XIII, 2761, 13 mai 1916, p. 2).

⁷⁸ Băiatul cârciumarului Gh. Botez din satul Hodora, comuna Cotnari, n-a vrut să declare descoperirea, astfel că delegatul satului a raportat Prefecturii de județ care a dispus o cercetare. Delegatul satului afirma că ar fi peste 20.000 de galbeni în afară de boțurile de aur (*Opinia*, XIII, 2749, 28 aprilie 1916, p. 1).

⁷⁹ Erau 120 bucăți în monede de argint de mărimea unei piese de 5 lei, din care unele de formă octogonală. Piesele purtau diferite date, de la 1596 până la 1649. Monede de aur erau în număr de 13, de diferite mărimi și care purtau date între 1550 și 1650. Mai erau 18 bucăți de

comoară o să rămână Muzeului de la Universitatea locală⁸⁰. Tezaurul era compus dintr-un număr de 13 monede de aur, venețiene, spaniole, poloneze etc., din prima jumătate a secolului al XVII-lea și numeroase monede de argint ungurești, poloneze, turcești, austriece, rusești etc. Cele de bronz și de aramă aparțineau vremurilor moderne și erau în majoritate rusești, datând din vremea Ecaterinei a II-a și a războaielor cu turcii, dar și austriece, rusești, turcești, românești, franțuzești etc. Un mare număr de monede austriece, germane, norvegiene etc. erau din nichel. În afara monedelor metalice, au mai găsit câteva exemplare de hârtie monedă: rusești, austriece, poloneze etc.⁸¹. Prefectura județului a comunicat Ministrului de resort constatările făcute de Orest Tafrali, cerând totodată ca întreaga comoară să rămână Muzeului Arheologic de pe lângă Universitatea locală. În consecință, aceste obiecte prețioase au fost donate instituției de Prefectura județului Iași, în iunie același an⁸².

Odată începută această activitate muzeistică la Iași, au fost trimise diverse solicitări către instituții, precum Prefectura, Corpul IV al Armatei din Iași, altor muzee, chiar și din străinătate și pe lângă persoanele preocupate de antichități, pentru a dona sau a scoate spre vânzare obiectele care reprezentau interes pentru arheologie și artă. Aceste cereri nu au rămas fără răspuns, astfel că în colecția Muzeului au mai intrat obiecte achiziționate de la locuitorii orașului Iași, de către Corpul IV al Armatei⁸³ și donații de monede făcute de către elevi ai școlilor din Iași. Din nefericire, aceste importante piese au fost trimise la Moscova în timpul Primului Război Mondial și ulterior retrocedate doar parțial.

Dincolo de patrimoniul specific Muzeului sau dotarea tehnico-materială necesară (local, instalații, amenajări-vitrine, dulapuri, etajere, laborator, bibliotecă) trebuie aduse în discuție și celelalte elemente care fac o instituție muzeală funcționabilă, precum personalul care asigură funcționarea și mijloacele economico-financiare care îi condiționează activitatea. Aceste elemente determinante

nasturi din aur, având pe ei diferite chipuri greu de identificat și 6 bucați de argint pe care erau încrustate pietricele de rubine (*Ibidem*, XIII, 2754, 4 mai 1916, p. 2).

⁸⁰ *Ibidem*, XIII, 2755, 5 mai 1916, p. 1.

⁸¹ Muzeul de Antichități, 2/1923, f. 104r.

⁸² Monedele aparțineau unor emisiuni monetare din intervalul 1604-1655 și erau de origine belgiană și poloneză. Pe o monedă de aur în efigie se vedea chipul lui Iisus binecuvântând pe ducele de Salzburg. Monedele de aur aveau o valoare reală de 25 și 75 de lei. Cele de argint au fost găsite în stare bună de conservare și erau de origine spaniolă din Țările de Jos. Un număr de 8 monede de argint erau de origine belgiană și germană (*Opinia*, XIII, 2757, 7 mai 1916, p. 2).

⁸³ Erau obiecte de aramă, trei vase în greutate de 14 kg, care prezentau interes pentru arheologie (Muzeul de Antichități, 1/1916, f. 13). Ca răspuns la cererea făcută de Orest Tafrali aceștia au mai dat Muzeului patru mărci poștale întrebuințate în Pocuția, trei bilete de legitimație ale funcționarilor din Pocuția (*Ibidem*).

pentru instituția muzeală au fost luate în calcul în momentul înființării Muzeului de Antichități. Din poziția de director, Orest Tafrali și-a asumat o răspundere foarte mare, mai ales că instituția nu avea un local propriu, colecția din proprietatea Universității fusese depozitată în condiții necorespunzătoare, iar bugetul era practic inexistent. Conducătorul instituției se baza pe voința și încrederea că va realiza ceea ce și propusese prin înființarea Muzeului, adică „un laborator de practică al Catedrei de Arheologie și Antichități, menit să dezvolte gustul și interesul pentru artă, arheologie și istorie”⁸⁴. Colectivul instituției a fost unul restrâns numeric încă de la început; pe lângă gardianul care asigura paza patrimoniului, al doilea angajat a fost încadrat cu funcția de custode la recomandarea făcută de Orest Tafrali. Nicolae Breabăn a fost numit prin decizia Ministrului Instrucțiunii în funcția de custode pentru Catedra de Arheologie și Antichități⁸⁵, servind atât la organizarea și inventarierea colecțiilor și a bibliotecii Seminarului, care era situată în același local, cât și la rezolvarea problemelor administrative. Treptat, Muzeul de Antichități și-a îmbogățit colecțiile, a suferit unele modificări de ordin administrativ, dar nu și-a abandonat menirea.

În această primă perioadă a existenței sale, Muzeul și-a definit mai cu seamă caracterul și situația instituțională (local, buget și dotări). Un loc aparte îl ocupă inițiativele și mijloacele care au stat la baza înființării și evoluției acestei instituții, dar și relațiile stabilite între Orest Tafrali și cei care l-au ajutat să-și împlinească dezideratul. Acțiunile întreprinse de Teohari Antonescu, la Catedra de Arheologie și Antichități, dotarea minimă a unui laborator, precum și încercarea de a pune în valoare colecția de obiecte preistorice, provenite din săpăturile de la Cucuteni, prin organizarea unei expoziții de arheologie preistorică, cu ocazia inaugurării Universității⁸⁶, dar și celelalte activități prezentate mai sus, aparținând lui Octav Erbiceanu, și nu numai, au reprezentat etapele premergătoare înființării propriu-zise a Muzeului de Antichități din Iași.

⁸⁴ Rodica Radu, *op. cit.*, 1981, p. 22.

⁸⁵ Ministerul, 3281/1916, f. 8.

⁸⁶ De reorganizarea acestei expoziții s-a ocupat atât Teohari Antonescu, cât și Grigore C. Buțureanu. Au fost expuse artefacte din stațiunile Cucuteni, Belcești, Preutești, Dolhasca, Rafaila, Rîul Glodului etc., precum și patru schelete preistorice descoperite la Cucuteni (*Opinia*, I, 113, 16 sept. 1897, p. 1).

*The Museum of Antiquities of Iași:
from the First Initiatives to Foundation (1897-1916)*

(Summary)

Keywords: museum, patrimony, archeology, exhibition

In order to shape the history of the Museum of Antiquities within the University of Iași we set out by presenting the initiatives and resources which led to the establishment and evolution of this institution. The present approach deals with the first phase of the evolution of the Museum of Antiquities which defined, in the first instance, its nature and institutional (local, budgetary and in terms of facilities) condition. The first initiatives belonged to Teohari Antonescu, the first full-professor in the Department of Archeology and Antiquities within the University of Iași. He was the first who equipped a laboratory and tried to highlight the collection of prehistoric vestiges excavated at Cucuteni by organizing an exhibition of prehistoric archeology within the University's jubilee in 1911. This initiative was continued by Octav Erbiceanu, who was involved in the stage previous to the foundation of the Museum of Antiquities of Iași. The most important character, who put these initiatives into practice, was Orest Tafrales. Due to his competence, he managed to emphasize the collection of archeological findings at Cucuteni, which belonged to the University of Iași. The paper reveals the institutional and scientific undertakings which preceded the foundation, in 1916, of a university archeological museum in Iași.

